

„Myśli prezydującego Nowosilzoff względem podziału prac Komitetu na sekcje”.

Or. Biblioteka Książąt Czartoryskich, rkps sygn. 5236 IV, Papiery Komitetu Reformy co do ogólności, administracji wewnętrznej, prawodawstwa i sądowności, materii skarbowej, duchowieństwa i edukacji i korespondencji z Komitetem Wojskowym.

Edycja krytyczna: Michał Gałędek, Anna Klimaszewska, Piotr Pomianowski, *Prace Komitetu Cywilnego Reformy nad przygotowaniem narodowej kodyfikacji prawa cywilnego i procedury cywilnej w przededniu utworzenia Królestwa Polskiego (1814–1815) – edycja źródłowa. Część I*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa” 2019, t. 12, z. 2, numer porządkowy 2 [w druku].

7 VII 1814

Pres. na sesji Komitetu d. 7 lipca 1814.

[Myśli prezydującego Novosilzoff względem podziału prac Komitetu na sekcje¹]

[s. 17] Le Comité, constitué par Sa Majesté l'Empereur, et chargé de Lui présenter lors de Son passage par Varsovie, des projets de réforme dans plusieurs branches d'administration publique, dont il Lui a plu d'indiquer les objets désirant que chacun de ses membres prépare pour la première séance, un avis par écrit, sur le mode, la division et la distribution du travail dont le Comité est chargé, sur les principes qui doivent servir de base à la reforme de chaque objet en particulier et sur d'autres sujets y relatifs; je prends la liberté de soumettre au Comité sur plusieurs de ces points, quelques idées générales, qui ont pour objet d'accorder nos sentiments sur les choses les plus essentielles à décider, avant de mettre la main à l'œuvre et sur la manière d'y procéder.

Qu'il me soit permis de commencer d'abord par arrêter l'attention du Comité sur une observation très judicieuse qu'un de nos membres a faite dans la dernière séance et qui est celle, que le premier pas à faire, devrait être celui de déterminer quels sont les objets contenus dans la Note de réforme [s. 18] approuvée par Sa Majesté l'Empereur, qui par leur nature et leur importance, présentent aussi bien la nécessité que la possibilité d'être définitivement réglés par Sa Majesté lors de Son passage par Varsovie et quels sont les autres qui doivent être destinés à recevoir simplement de Sa Volonté Suprême l'impulsion nécessaire pour être mis dans la voie qui leur est propre.

Cette distinction est d'autant plus nécessaire que l'arrivée très prochaine de Sa Majesté l'Empereur nous laisse très peu de temps à notre disposition et qu'il ne

¹ Tytuł przepisany na podstawie *Wykazu pism Komitetu*. Sam tekst nie został zaopatrzony ani w tytuł, ani w datę.

faudrait pas moins que la réunion de tous moyens et de tous nos efforts pour parvenir à préparer quelque chose qui pût être, comme je l'ai dit plus haut, réglé définitivement.

Les réformes qui doivent avoir la préférence sur les autres, sont sans contredit, celles qui sont calculées à porter le remède le plus prompt aux maux les plus grands.

En partant de ce principe et en examinant attentivement la note des objets de réforme qui nous est communiquée, je suppose qu'il est difficile de ne pas tomber d'accord [s. 19] que ce qui presse le plus, c'est de porter remède 1° à l'organisation vicieuse des Départements tant sous le rapport de l'administration intérieure que sous celui des finances. 2° Aux dépenses énormes que compte en général l'administration (: ce qui rentre quoique indirectement dans le 1er objet :). 3° à l'état déplorable de la partie des finances en général autant sous le rapport de la comptabilité qui est si vicieuse qu'on peut dire qu'elle est presque nulle, que sous celui de la pénurie, qui est si grande qu'elle suffit à peine aux dépenses les plus pressantes. 4° Enfin, il convient à droit aussi de faire entrer dans cette catégorie l'abolition du Code Napoléon soit en entier soit en partie.

Je n'aurais point hésité d'ajouter à cela et de mettre à la tête de tous ces articles celui qui termine la note, si par des ordres réitérés de Sa Majesté l'Empereur, les réquisitions n'étaient point déjà abolies et si la garantie des propriétés ne fut le premier but, aussi bien que le premier bienfait de toute espèce d'ordre établi dans un gouvernement.

[s. 20] En supposant que le Comité convienne avec moi que les objets que je viens de citer, sont les plus importants et qu'ils exigent qu'on s'en occupe exclusivement et le plus tôt possible ; je trouve un vrai plaisir à l'informer, que pour ce qui concerne les premier et second objets, on y travaille déjà depuis quelque temps et que bientôt je serai à même de porter à la discussion du Comité un plan qui embrassera ces deux objets dans toute leur étendue. Quant aux défauts de la comptabilité et aux moyens d'y remédier, je m'en suis aussi occupé et j'aurai également l'honneur de présenter incessamment au Comité sur cet objet, un travail qui contiendra l'exposé de tous les vices du système qu'on suit à présent et de tous les motifs qui réclament un changement. Il sera en outre accompagné des modèles, des nouveaux livres et bordereaux que je me propose de substituer à ceux qui ont existé jusqu'à présent et qui sont la source principale de toutes les confusions qui règnent dans cette partie. Le Comité n'ignore point qu'on ne pourrait introduire [s. 21] le nouveau système en entier et particulièrement substituer d'autres livres qu'avec le commencement de l'année financière – sans quoi l'on risquerait d'embrouiller les comptes de manière à n'en plus sortir. Néanmoins, il serait toujours extrêmement utile de fixer le système dès à présent et de préparer tout ce qui est nécessaire pour cette époque.

Je n'entreprendrai point de décider sur l'abolition subite du Code civil, soit en entier, soit en partie. Ce sujet n'a point été assez débattu pour que la lumière qui doit rejaillir de la discussion soit assez grande pour nous éclairer sur tous les inconvénients qui peuvent en résulter ; ainsi que sur tous les moyens qu'on peut avoir à sa disposition pour les écarter. Au surplus, j'abandonne ce sujet avec toute

la confiance possible à des hommes plus habiles que moi et qui connaissent mieux les rapports particuliers à ce pays-ci sur cette nature d'affaire. Mais il est certain qu'il n'y aurait rien de plus désirable que les lois du pays vinssent remplacer le plus tôt possible les [s. 22] lois étrangères.

Le Comité ne pouvant s'occuper *in plenum* de chaque objet qui sera présenté, sans risquer de mettre beaucoup de retard dans ses travaux, qu'il est essentiel d'accélérer, qu'il me soit permis de Lui proposer de se diviser en trois sections, dont l'une s'occuperait de la législation, la seconde de l'administration intérieure et la troisième des finances. Les papiers relatifs à chacune de ces branches d'administration, seraient renvoyés dans leurs sections respectives et après avoir été examinés et discutés, il en serait fait en rapport *in plenum*.

Novosilzoff

lû au Comité de reforme le 7 Juillet 1814.

[Myśli prezydującego Novosilzoff względem podziału prac Komitetu na sekcje – tłumaczenie]

[s. 17] *Komitet, utworzony przez Jego Wysokość Cesarza, któremu powierzone zostało zadanie przedstawienia Jego Wysokości w czasie Jego wizyty w Warszawie projektów reform w kilku dziedzinach administracji publicznej, i któremu zechciał wskazać tematy, mając życzenie, aby każdy z jego członków przygotował na pierwsze posiedzenie pisemną opinię w sprawie sposobu prowadzenia, podziału i rozłożenia prac, za które Komitet jest odpowiedzialny, w sprawie zasad, które w szczególności powinny stanowić podstawę reformy poszczególnych przedmiotów oraz w sprawie tematów z tym powiązanych; pozwalam sobie poddać Komitetowi kilka ogólnych pomysłów dotyczących kilku z tych punktów, których celem jest uzgodnienie naszych poglądów co do najistotniejszych kwestii, w sprawie których mają zostać podjęte decyzje, zanim zabierzemy się do dzieła, oraz co do sposobu procedowania.*

Niech wolno mi będzie w pierwszej kolejności zwrócić uwagę Komitetu na bardzo celną uwagę wyrażoną przez jednego z naszych członków na ostatnim posiedzeniu, a mianowicie, że pierwszym krokiem, jaki należy podjąć, jest określenie przedmiotów zawartych w Nocie [w sprawie] Reformy [s. 18], zatwierdzonej przez Jego Wysokość Cesarza, które ze względu na ich charakter i znaczenie zarówno wymagają, jak i dają możliwość ostatecznego ich uregulowania przez Jego Wysokość Cesarza w czasie jego wizyty w Warszawie, i oraz określenia innych, które powinny zwyczajnie otrzymać Jego Najwyższą Wolą niezbędny bodziec, by zostały popchnięte na właściwą im drogę.

To rozróżnienie jest tym bardziej konieczne, że mające nastąpić w bliskim czasie przybycie Jego Wysokości Cesarza pozostawia nam bardzo mało czasu do dyspozycji i wymaga co najmniej zebrania wszystkich środków i skoncentrowania naszych wysiłków, aby przygotować coś, co, jak już wcześniej powiedziałem, mogłoby zostać ostatecznie uregulowane.

Reformy, które muszą mieć pierwszeństwo przed innymi, to bez wątpienia reformy, które nastawione są na to, by zapewnić jak najszybciej lek na największe bolączki.

Wychodząc od tej zasady i uważnie analizując przekazaną nam notę dotyczącą przedmiotów reformy, przypuszczam, że trudno chyba nie zgodzić się z tym, [s. 19] że najbardziej naglące jest zarządzenie 1° złej organizacji departamentów, zarówno w zakresie administracji wewnętrznej, jak i finansów. 2° ogromnym wydatkom, kładzionym ogólnie na administrację (co wchodzi, choć pośrednio, do pierwszego przedmiotu), 3° żalosnemu stanowi części finansów ogólnie, zarówno pod względem rachunkowości, która jest w tak opłakanym stanie, że można powiedzieć, iż prawie nieistniejąca, jak i pod względem niedoborów w skarbcu, które są tak wielkie, że ledwie wystarcza na pokrycie najbardziej naglących wydatków, 4° wreszcie, słuszne jest również włączenie do tej kategorii zniesienia Kodeksu Napoleona w całości lub w części.

Nie zawahałbym się dodać do tego i postawić na czele wszystkich tych artykułów tego, który kończy notę, gdyby na mocy powtarzających się rozkazów Jego Wysokości Cesarza rekwizycje nie zostały już zniesione i gdyby zagwarantowanie [ochrony] własności nie było pierwszym celem, jak również pierwszym dobrodziejstwem wszelkiego rodzaju porządku ustanowionego w rządzeniu.

[s. 20] Zakładając, że Komitet zgodzi się ze mną, że przedmioty, które wymieniałem są najważniejsze i że wymagają zajęcia się nimi wyłącznie i w jak najszybszym czasie, z prawdziwą przyjemnością informuję, że jeśli chodzi o pierwszy i drugi przedmiot, pracujemy nad nim już od pewnego czasu i wkrótce będę mógł poddać pod dyskusję Komitetu plan, który obejmie te dwa przedmioty w całym ich zakresie. Co się tyczy niedostatków systemu rachunkowości i środków zaradczych, również się nimi zajmę i będę miał zaszczyt przedstawić wkrótce Komitetowi pracę dotyczącą tego przedmiotu, która zawierać będzie przedstawienie wszystkich wad obecnie stosowanego systemu oraz powodów, dla których konieczne jest przeprowadzenie zmian. Towarzyszyć jej będą również wzory, nowe księgi i formularze, którymi proponuję zastąpić te, które istniały do tej pory i które są głównym źródłem całego zamieszania, jakie panuje w tej dziedzinie. Komitet jest świadomy, że możliwe będzie wprowadzenie [s. 21] nowego systemu w całości, a w szczególności nowych ksiąg dopiero z początkiem [nowego] roku budżetowego - w przeciwnym bowiem razie istniałoby ryzyko zagmatwania rozliczeń w sposób nie dający się opanować. Niemniej jednak byłoby niezwykle przydatne ustalenie systemu już obecnie i przygotowanie wszystkiego, co jest konieczne na przyszłość.

Nie podejmę się podjęcia decyzji o nagłym zniesieniu Kodeksu cywilnego czy to w całości, czy w części. Temat ten nie był wystarczająco przedyskutowany, aby wyjaśnienia, wynikające z dyskusji były dość wyraźne, aby rzucić światło na wszystkie niedogodności, które mogą z tego wyniknąć; a także na wszystkie środki, które powinny być zapewnione, aby ich uniknąć. Ponadto pozostawiam ten temat z całym możliwym zaufaniem mężom, którzy są bardziej zręczni² ode mnie i posiadają lepszą znajomość szczególnych stosunków panujących w tym kraju w tej dziedzinie. Jednak jest pewne, że nie byłoby nic bardziej pożądanego od jak najszybszego zastąpienia prawem krajowym [s. 22] praw zagranicznych.

Ponieważ Komitet nie może zajmować się na posiedzeniu plenarnym każdym z prezentowanych przedmiotów, nie ryzykując przy tym dużego opóźnienia prac, które koniecznie należy przyspieszyć, niech mi wolno będzie zaproponować podzielenie go

² Wykwalifikowani.

na trzy sekcje, z których jedna zajmie się prawodawstwem, druga administracją wewnętrzną, a trzecia finansami. Dokumenty dotyczące poszczególnych działów administracji zostaną przesłane do odpowiednich sekcji, a po ich przeanalizowaniu i omówieniu raport przedstawiony zostanie na posiedzeniu plenarnym.

Novosilzoff

Odczytano na posiedzeniu Komitetu Reformy w dniu 7 lipca 1814 r.

[hasła: Komitet Cywilny Reformy, Kodeks Napoleona, prawo cywilne, administracja publiczna, kodyfikacja, Księstwo Warszawskie, Królestwo Kongresowe, finanse publiczne]